

Mutte-museokoirra 🐾 ja LASTEN OMAT SAIRAALAT

teksti HELENA HÄMÄLÄINEN kuvitus INA MAJANIEMI

MUTTE-MUSEOKOIRA JA LASTEN OMAT SAIRAALAT

JULKAISIJA: HUS HELSINGIN YLIOPISTOLLISEN SAIRAALAN MUSEOTOIMIKUNTA

KUVITUS, GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO: INA MAJANIEMI
TEKSTIT SUOMEKSI: HELENA HÄMÄLÄINEN

PAINOPAIKKA: TALLINNA RAAMATUTRÜKIKODA, TALLINNA 2021

ISBN: 978-952-5778-25-0

MUTTE-MUSEOKOIRA JA LASTEN OMAT SAIRAALAT

NÄYTTELYJULKAISU HUSIN MUSEOTOIMIKUNNAN TUOTTAMAAN LASTEN OMAT SAIRAALAT -NÄYTTELYYN.
NÄYTTELY AVAUTUI UUDEN LASTENSAIRAALAN LEIKKAUS- JA ANESTESIAOSASTON ODOTUSAULAAN MAALISKUUSSA 2021.

On vuosi 2018. Lastenlinnan sairaala on sulkeutumassa, sillä Uusi lastensairaala on valmistunut. Museotyöntekijät on kutsuttu paikalle auttamaan muutossa, sillä Lastenlinnassa on paljon lastenhoidon historiasta kertovia esineitä. He pakkaavat juuri arkkiatri Arvo Ylpön entisessä ylilääkärin työhuoneessa, kun lattialta löytyy pienen pieni rautaromusta valmistettu koira.

HEI! KUKA SINÄ OLET
JA MITÄ TEET TÄÄLLÄ?

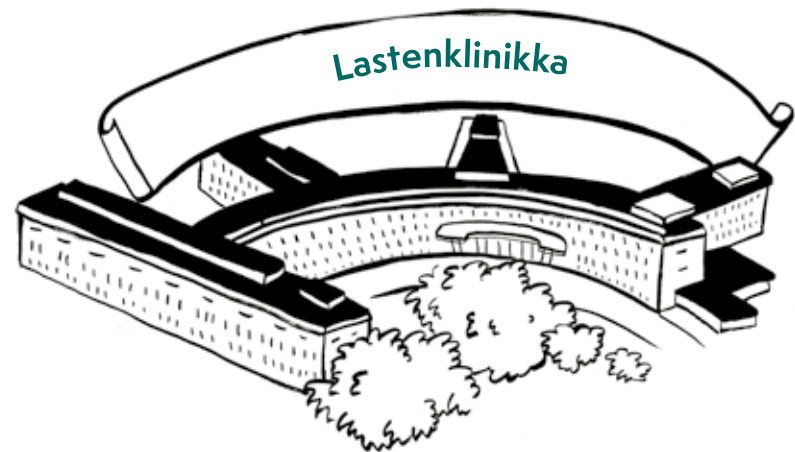
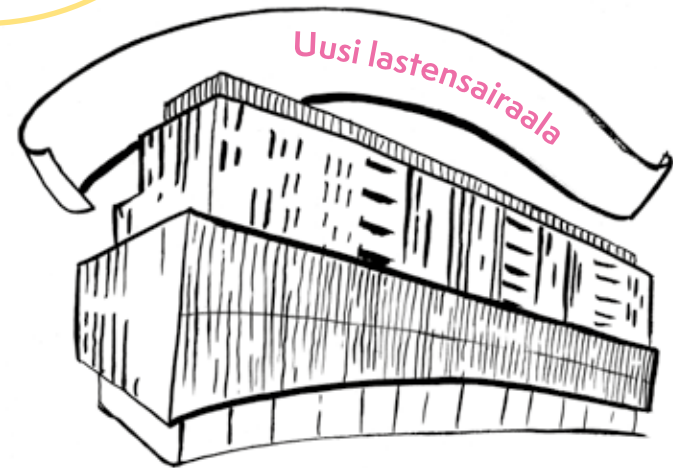
OLEN MUTTE-MUSEOKOIRA JA MATKUSTAN AJASSA.
NYT LÄHDEN SEIKKAILULLE LASTEN SAIRAALAHOIDON
HISTORIAAN! TULE MUKAAN!

TÄLTÄ NÄYTÄN OIKEASTI!

AIVAN UUSI LASTENSAIRAALA!
MISSÄ SAIRAITA LAPSLIA HOIDETTIIN
ENNEN KUIN SE RAKENNETTIIN?

Uusi lastensairaala avautui Helsinkiin vuonna 2018. Sitä ennen kaupungissa toimi yli 70 vuoden ajan kaksi lasten omaa sairaalaa, Lastenlinna ja Lastenklänikka. Tuona aikana Suomi kehittyi köyhästä maasta hyvinvointivaltioksi.

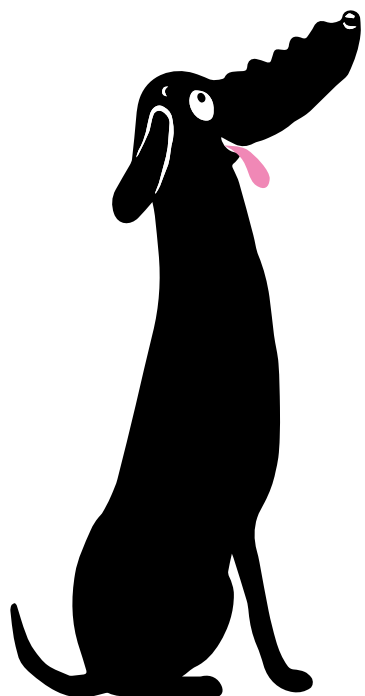
Lastenklinikan edeltäjä oli Suomen ensimmäinen lastensairaala, joka perustettiin Helsinkiin vuonna 1893. Sitä ennen sairaita lapsia hoidettiin kotona tai yleissairaaloissa.

*Suomen ensimmäinen
lastensairaala sijaitsi
Helsingissä Tehtaankadulla.*

Lastenlinna sai alkunsa vuonna 1917 yksinäisten äitien ja orpojen auttajana. Myöhemmin se muuttui sairaalaksi.

MILLAISTA OLI
ENNEN SAIRAALOITA?

Lastenlinnassa on kehitetty erityisesti ennaltaehkäisevää terveydenhoitoa..

Vielä sata vuotta sitten lapsuus oli ihmisen vaarallisinta aikaa. Monia lääkkeitä ei ollut vielä keksitty ja monipuolisesta ruoasta saattoi olla puute, joten terveeksi aikuiseksi kasvaminen ei ollut itsestäänselvyys.

JOTAIN PITI TEHDÄ NOPEASTI!

KUKA SINÄ OLET?

ARVO YLPPÖ

Arvo Ylppö (1887–1992) oli sekä Lastenlinnan että Lastenklinikan ylilääkäri. Hän teki paljon töitä parantaakseen lasten oloja Suomessa.

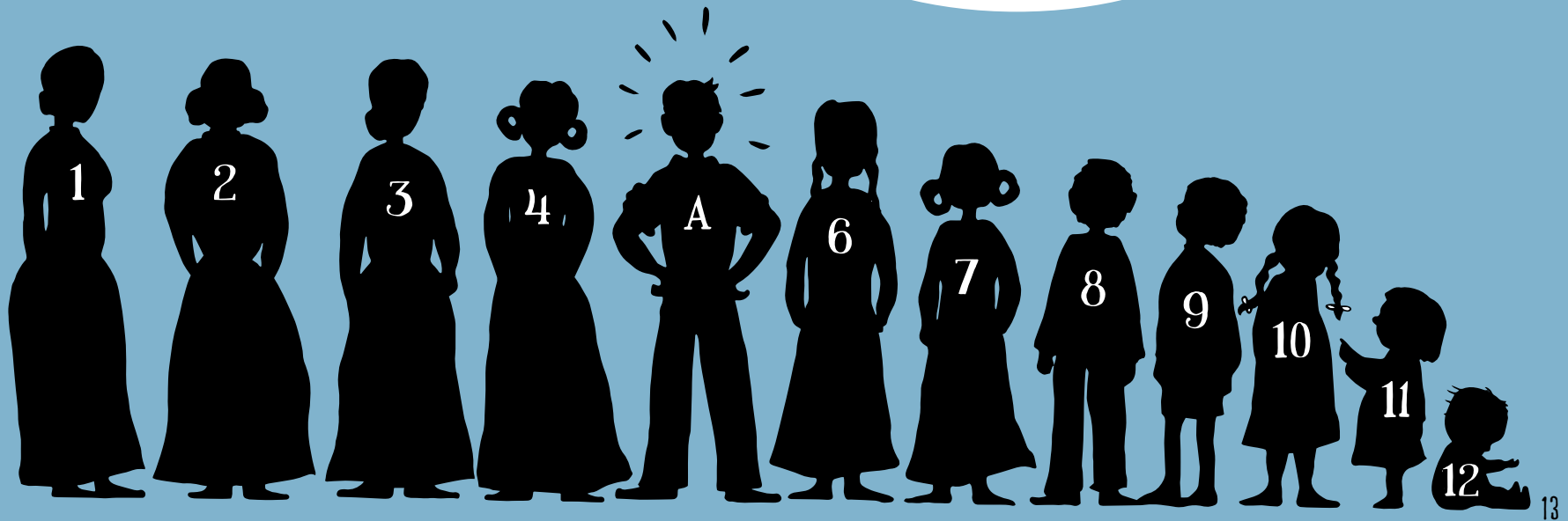
MITEN SINUSTA
TULI LÄÄKÄRI?

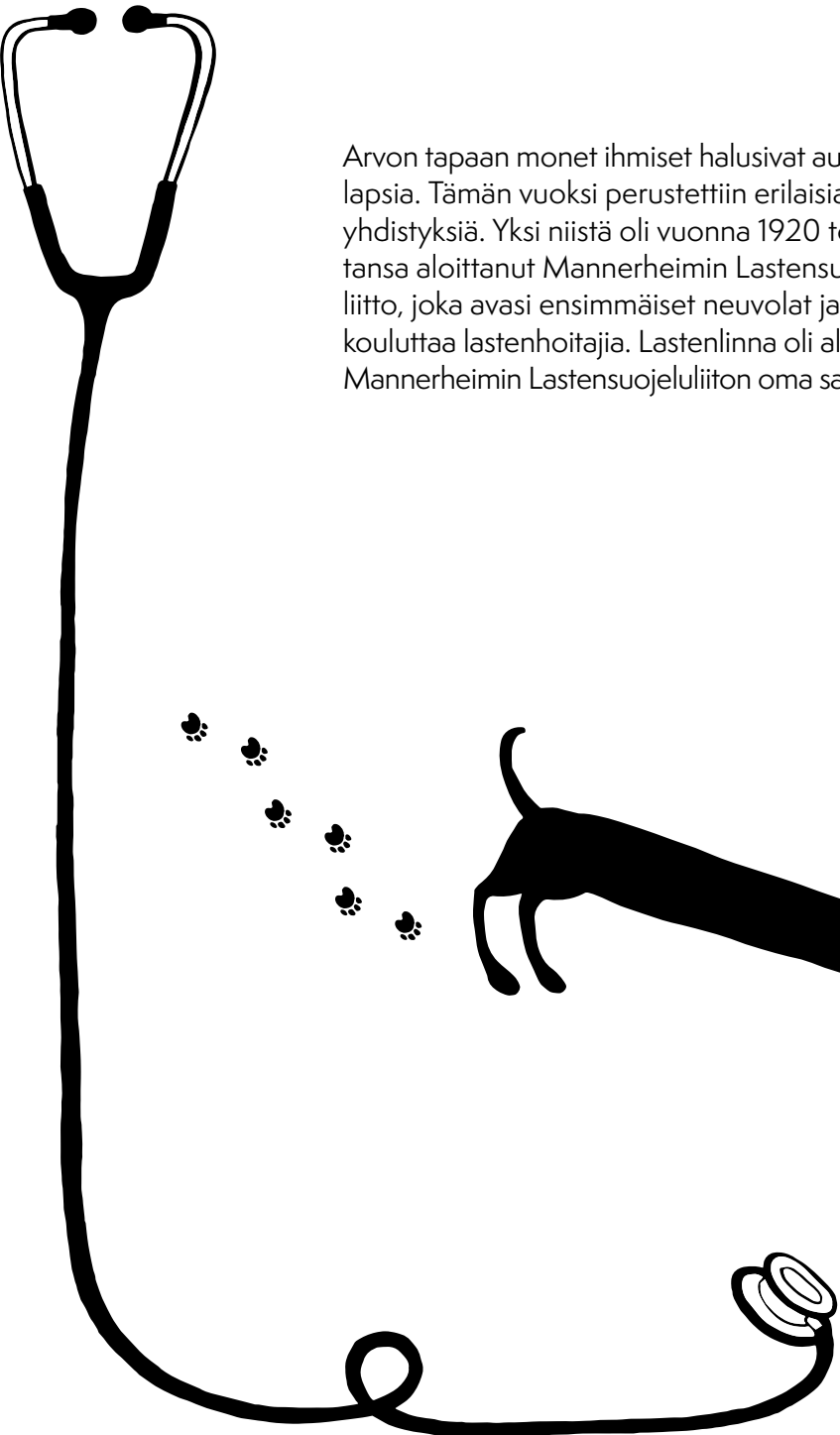

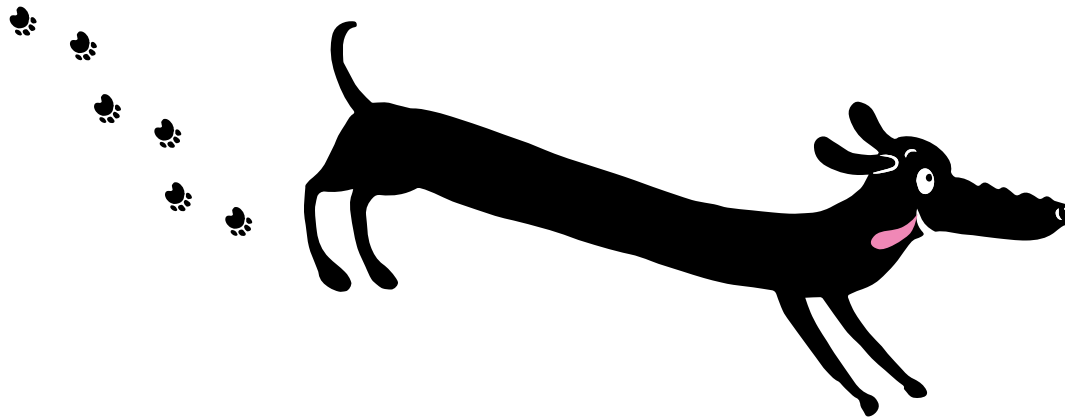
Arvolla oli 11 sisarusta. Kun lapset sairastivat tai tapahtui onnettomuuksia, vanhempien piti pyytää kunnanlääkäri Kaarlo Palkonen paikalle.

PÄÄTIN JO LAPSENA, ETTÄ MINUSTA
TULEE LASTEN OMA LÄÄKÄRI. NÄIN VOISIN
AUTTAA ÄITIÄNI, EIKÄ HÄNEN TARVITSISI NIIN
USEIN SOITTAA TELEFONILLA PALKOSEN
SETÄÄ AVUKSI.

Arvon tapaan monet ihmiset halusivat auttaa lapsia. Tämän vuoksi perustettiin erilaisia yhdistyksiä. Yksi niistä oli vuonna 1920 toimintansa aloittanut Mannerheimin Lastensuojeluliitto, joka avasi ensimmäiset neuvolat ja alkoi kouluttaa lastenhoitajia. Lastenlinna oli aluksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton oma sairaala.

Neuvolatoimintaa 1930-luvulla. Suomen ensimmäinen neuvola perustettiin 1922. Neuvoloiden edeltäjä oli vuonna 1904 perustettu lastensuojeluyhdistys Maitopisara, joka muun toimintansa ohella antoi myös terveysneuvontaa.

Ulkoilua Tehtaankadun lastensairaalan pihalla 1920- tai 1930-luvulla.

OLETTEKO RETKELLÄ,
KUN NUKUTTE ULKONA?

Päiväuniaika Lastenklinikan parvekkeella noin 1950-luvulla.

ENTÄ MITÄ TÄÄLLÄ
TAPAHTUU?

Kauan sitten uskottiin, että henkiolennot aiheuttavat sairauksia. Tämä näkyy luustosairaus riisitaudin nimessä. Riisi tarkoittaa suomalaisessa kansanuskossa riuduttavia sairauksia aiheuttavaa tautiolentoa. Ei tautia kuitenkaan aiheuta riisi, vaan D-vitamiinin puute. Niinpä Arvo Ylppö patisti viemään lapset ulos päiväunille. Lapsille annettiin myös valohoitoa ja kalanmaksaöljyä.

Kesäpäivä Tehtaankadun lastensairaalan pihalla yli sata vuotta sitten.

AI SIKSI LASTENSAIRAALASSA VIETIIN SÄNGYT ULOS!

Lastenlinnan hyväksi myytyä kahvia.

Lastenlinna toimi ensin vanhassa puutalossa. Kun tarvittiin uusi, isompi sairaala, varoja kerättiin kansalaiskeräyksellä, myymällä muun muassa kahvia.

Uuden Lastensairaalan kansalaiskeräykseen liittyvä rintanappi.

MYÖS UUSI LASTENSAIRAALA ON RAHOITETTU OSITTAIN TALKOILLA.

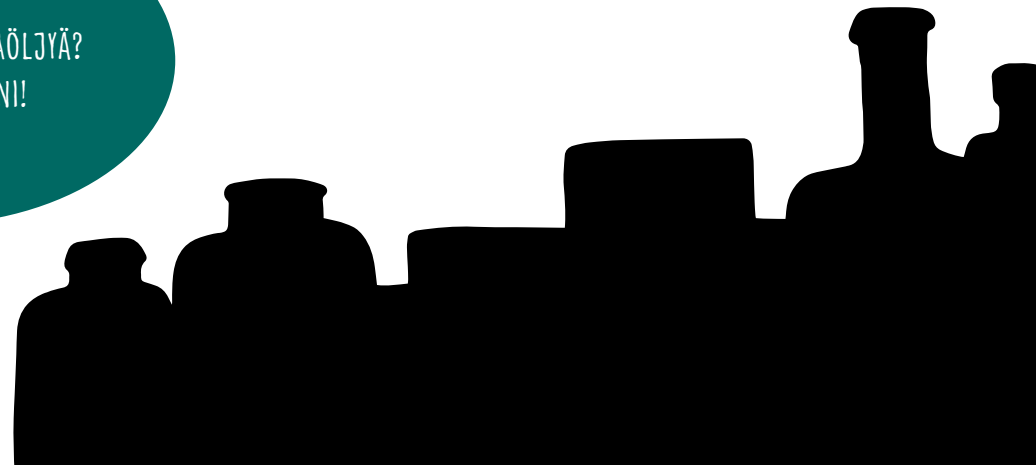
Yhteydet toisiin maihin olivat tärkeitä, kun Suomessa alettiin kehittää lasten sairaalahoittoa. Lastenlääkärit ja sairaanhoitajat opiskelivat usein ulkomailla, ja lastensairaalat saivat avustuksia monilta eri mailta ja kansainvälisiltä järjestöiltä.

Suomalaisilla ei ole aina ollut tarpeeksi ruokaa, siksi monet maat ovat antaneet Suomelle ruoka-apua ja vitamiineja. Niitä jaettiin lapsille muun muassa kouluissa ja neuvoloissa.

OLISIKO KALANMAKSAÖLJYÄ?
SE ON HERKKUANI!

*Maailman terveysjärjestö WHO lahjoitti Lasten-
klinikalle 1950-luvulla aivojen sähköistä toimintaa
mittaavan EEG-laitteen.*

ONPA HERKULLISEN
NÄKÖISET TARJOILUT!
MITÄ JUHLITAAN?

Kakkukahvit onnistuneen sydänleikkauksen jälkeen. Lasten sydänvikojen tutkimus ja hoito aloitettiin Lastenlinikalla 1950-luvulla. Unicef lahjoitti Lastenlinikalle tarvittavia välineitä, kuten sydänfilmi- eli EKG-laitteen sekä instrumentteja ja kirjallisuutta. Kaikki kuvan lastenlääkärit eli Matti Sulamaa, Niilo Hallman, Bernhard Landtman ja Arvo Ylppö hakivat oppia ulkomailta, jotta voisivat antaa Suomen lapsille parasta mahdollista hoitoa.

NIILO HALLMAN

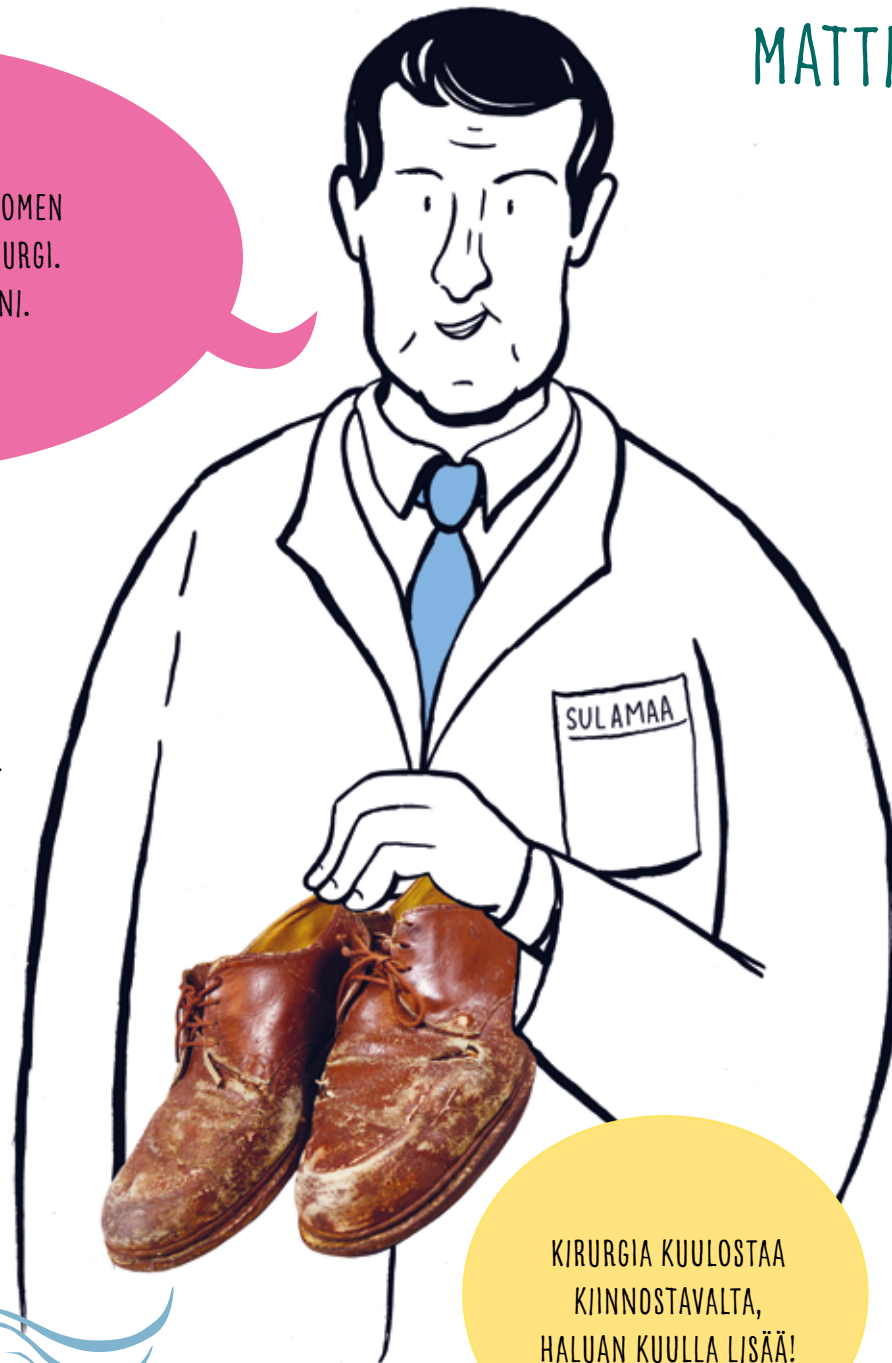
OLEN NIILO HALLMAN, LASTENKLINIKAN YLILÄÄKÄRI
ARVO YLPÖN JÄLKEEN. NIMENI MAINITAAN TÄSSÄ
MUISTOESINEESSÄ, JOKA JUHLISTAA KANSAINVÄLISTÄ
LASTEN MUNUAISSAIRAUKSIEN TUTKIMUSTA.

Niilo (1916–2011) oli kansainvälisesti tunnettu tiedemies ja aktiivinen eri yhdistyksissä. Hänen tutkimustensa ansiosta erityisesti lasten ripuli- ja munuaistauteja pystyttiin hoitamaan paremmin.

OLEN MATTI SULAMAA, SUOMEN
ENSIMMÄINEN LASTENKIRURGI.
TÄSSÄ OVAT TYÖKENKÄNI.

Matin (1910–1988)
mielestä kenkiä ei
saanut pestä ikinä,
jotta ne eivät kuluisi.

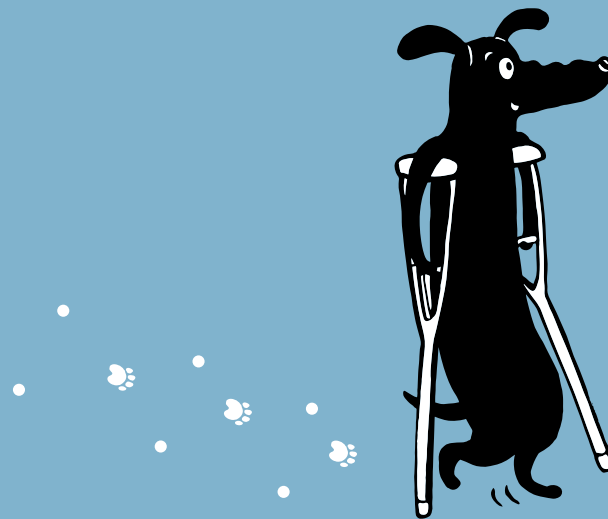

KIRURGIA KUULOSTAA
KIINNOSTAVALLTA,
HALUAN KUULLA LISÄÄ!

Lastenkirurgia sai Suomessa alkunsa Lasten-klinikalla vuonna 1946. Yleisiä syitä, joiden vuoksi lapset tarvitsevat leikkaushoitoa, ovat murtumat ja umpisuolentulehdus. Uusi lasten-sairaala on ainoa paikka Suomessa, jossa tehdään kaikkein vaikeimpia leikkauksia, kuten elinsiirtoja ja avosydänleikkauksia.

Kainalosauvoja on käytetty jo muinaisessa Egyptissä. Ne ovat edelleen lähes saman näköiset kuin silloin. Kyynärsauvat on kehitetty 1900-luvun puolivälissä.

LASTEN SYDÄNVIKOJEN HOITO ALOITETTIIN 1950-LUVULLA.
SAMAAN AJKAAN LASTEN JA HEIDÄN VANHEMPIENSA
TARPEET ALETTIIN OTTAA ENTISTÄ PAREMMIN HUOMIOON
SAIRAALAHOIDOSSA. HUOMATTIIN, ETTÄ TURVALLINEN OLO
PARANTAA HOITOTULOKSIA.

Lastenklinikan ensimmäisen sydänlääkärin **Bernhard Landtmanin** taskussa oli koira, jonka avulla hän sai lempeästi pienten potilaiden huomion.

Uudessa lastensairaalassa työskentelee lääkäri **Junnu Leikola**, jonka taskusta kurkistaa ankka.

SAISINKO KUULLA TARINAN
TURVALLISESTA OLOSTA?

Johanna Kenttälällä on huuli- ja suulaki-
halkio. Kun Johanna oli 15-vuotiaana menossa
leikkaukseen, edellisenä yönä sairaalassa
häntä pelotti kovasti. Sairaanhoidaja lohdutti
häntä. Siksi Johanna päätti, että hän haluaa
myös olla sairaanhoidaja, joka pitää lapsia
kädestä kiinni silloin kun heitä pelottaa.
Aikuisena toiveesta tuli totta.

LISÄÄ TARINOITA!
HALUAN KUULLA
HUULI- JA SUULAKI-
HALKIOIDEN HOIDOSTA!

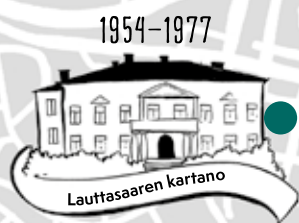
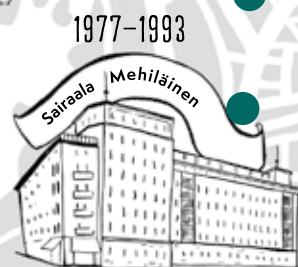
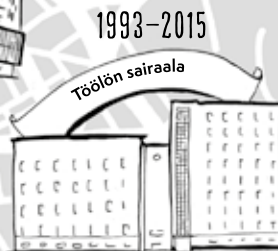
Tuomas Ragvaldinpojalla (1724–1804) oli huuli- ja suulakihalkio, jonka vuoksi syöminen ja puhuminen olivat hänelle vaikeaa. Hän oli surullinen sen vuoksi. Tuomaksen halkio leikattiin vasta hänen ollessaan 38-vuotias. Leikkauksen jälkeen hän perusti perheen ja eli pitkän elämän. Nykyisin halkiot leikataan mahdollisimman varhain, mutta hoito kestää aikuisuuteen saakka.

TUOMAKSEN TARINA TUNNETAAN, SILLÄ HÄN
OLI MERKITTÄVÄ KIRJAILIJA. HÄN KIRJOITTI
MYÖS MAAILMAN ENSIMMÄISET POTILAAN
OMAT KUVAUKSET HALKION AIHEUTTAMISTA
VAIVOISTA JA HOIDOSTA.

Waan on vielä näkymätöin
wirhi toinen,
Ylhäll suuni laesa,
Joca puhen secoittapi,
wieroittapi
Muiden seas eroitta.

Sijs ei äänen selkiästi,
kerkiästi
Muitten corvis cuulu nijn;
Ei myös huulen ulos sano,
oikein ano
Waick on
selkiä meiningi.

Huuli- ja suulakihalkioiden hoitoa on Suomessa alettu kehittää jo 1930-luvulla osana plastiikkakirurgiaa. Vasta vuodesta 2016 lähtien lasten halkioleikkaukset on tehty lastensairaalassa.

KAIKISSA NÄISSÄ PAIKOISSA
ON TEHTY HUULI- JA
SUULAKIHALKIOLEIKKAUKSIA!

Rakennukset vaihtuvat, mutta hoidosta ovat huolehtineet:
1948–1984 Suomen Punaisen Ristin plastiikkasairaala
1984– Helsingin seudun yliopistollinen keskussairaala

ONKO TÄMÄ TOSIAAN SAIRAALA?
NÄYTTÄÄ ENEMMÄN KARTANOLTA.

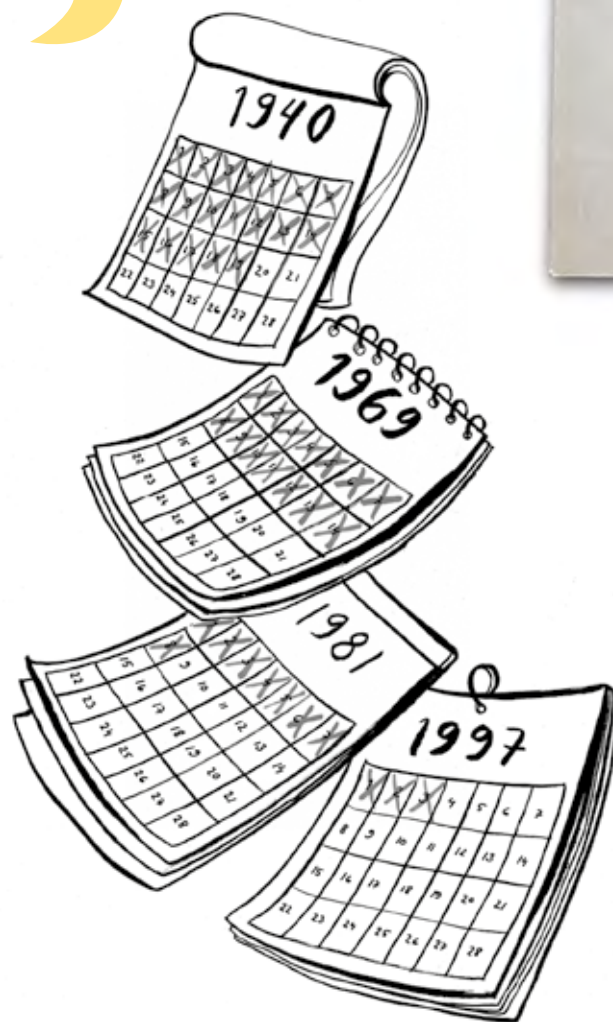
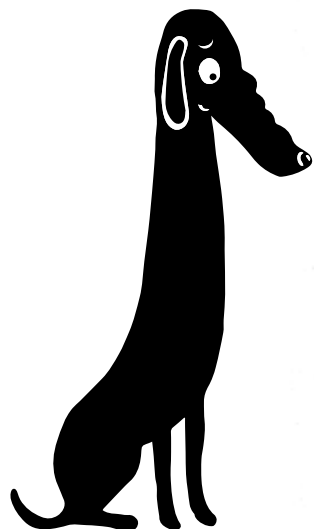
TÄMÄHÄN ON AIVAN
LOISTAVA PAIKKA SAIRAALALLE!

AJEMMIN SAIRAALA OLI
PIENESSÄ ASUNNOSSA, JOSSA
LEIKKAUSSALI OLI MAKUUHUONEESSA!

*Lauttasaaren kartano oli Suomen Punaisen
Ristin plastiikkasairaala vuosina 1954–1977.
Kynttiläjalkoina toimivat jänikset koristivat
siellä takan reunaa.*

ENNEN VANHAAN SAIRAALASSA
PITI OLLA TODELLA PITKÄÄN JA
ILMAN VANHEMPIÄ.

Vierailut:

Alle 10 vuotiaiden potilaiden luona ei sallita vierailuja.
Vain aikuiset saavat suorittaa vieraskäyntejä; samanaikaisesti saa potilaalla olla vain kaksi vierasta.

Tuliaisel:

1. tuomiset luovutetaan osaston vastaavalle hoitajalle.
2. tulaisten sopivaisuudesta potilaalle on neuvoteltava osastonhoitajan kanssa.

Vierailuajat:

viikot	klo
maistaisin	
torstaisin	»
sunnuntaisin	» 15-16.30

Kyselyt:

Potilasta koskevista puhelintiedusteluista on sovittava potilasta sairaalaan tuotaessa vastaavan hoitajattaren kanssa.

T. LOMANDI

Vierailuja koskevat ohjeet ajalta, jolloin lasten piti olla sairaalassa pitkiä aikoja ilman vanhempia.

Keskimääräinen sairaalassaoloaika huuli- ja suulakihalkioleikkauksessa.

Onneksi sairaalassa järjestettiin paljon hauskaa tekemistä, kuten leikkiä, ulkoilua ja retkiä muun muassa Linnanmäen huvipuistoon.

LINNANMÄKI - HELSINKI

1.8.65 Suomen Punainen Risti

Vapaa pääsy seuraaviin laitteisiin: 12 henk

~~Fuoristorata~~

~~Naurutalo~~

~~Solario~~

~~Pilvenpyörä~~

~~Kummituoluna~~

~~Lastenkarusselli~~

~~Vekottu~~

~~Kotijärusselli~~

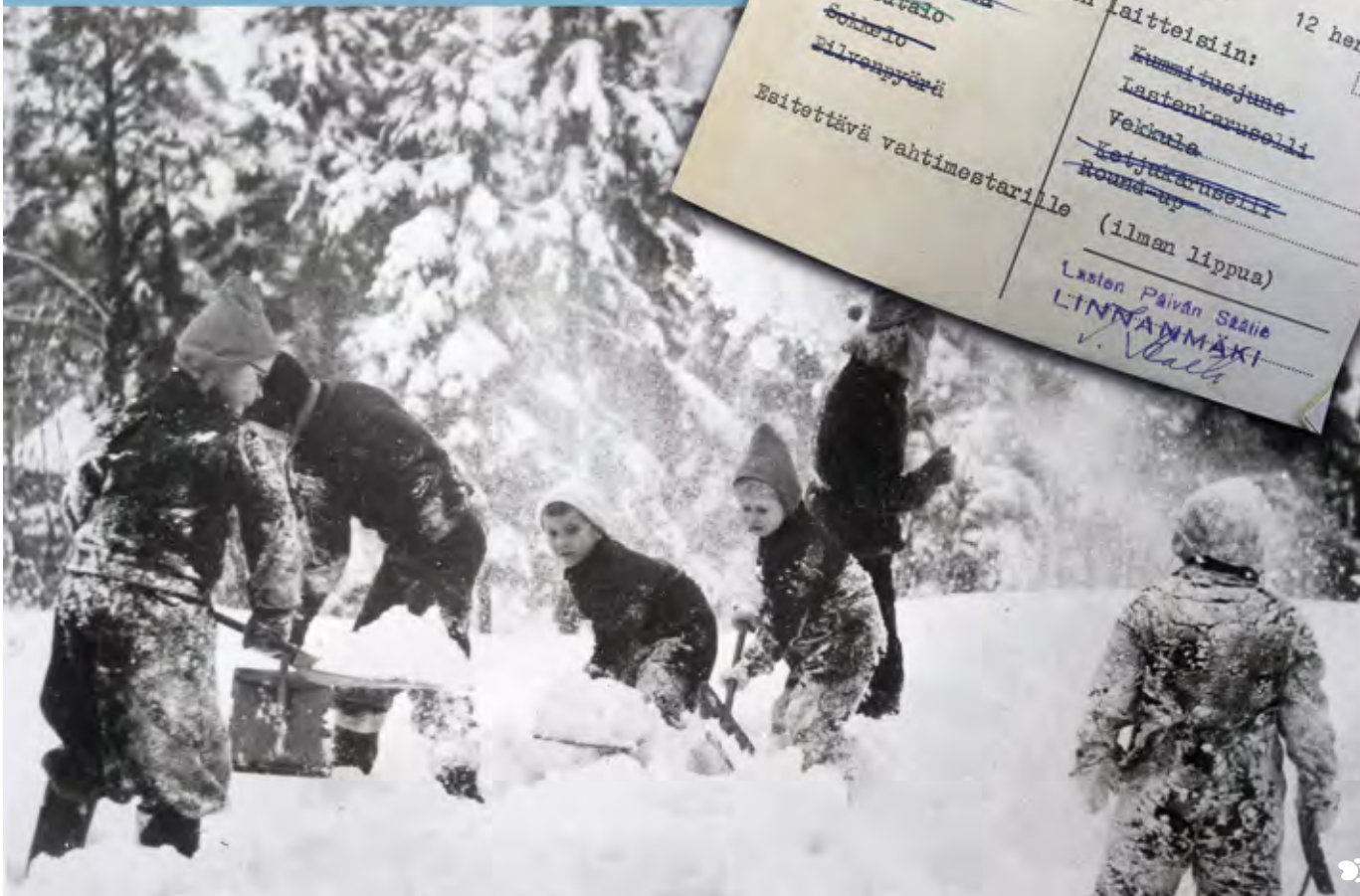
~~Round-up~~

Esitettävä vahtimestarille (ilman lippua)

Lasten Päivän Säälie

LINNANMÄKI

V. Valt

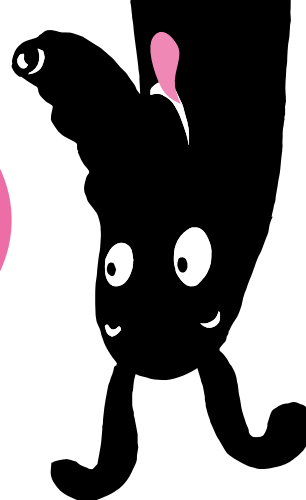
*Juhlapäivinä lastensairaalat
koristeltiin ihanasti.*

MONI LAPSI EI SIIHEN AIKAAN OLLUT NÄHNYT
IKINÄ MITÄÄN TÄMÄN KALTAISTA, JOTEN KOTI-ikäVÄ
SAATTOI UNOHTUA HETKISEKSI.

*Lastenlinikalla otettiin jouluna esiin tämä
erityinen soittorasia, josta kuuluu musiikkia ja
nuket liikkuvat kammesta kääntämällä.*

Elina Liukkonen joutui Lastenlinnaan viikon ikäisenä vuonna 1949. Hänen äidillään oli tarttuva keuhkosairaus tuberkuloosi. Vauva piti eristää äidistään siksi aikaa, että rokotus alkoi vaikuttaa. Sairaalaoloaika venyi, sillä Elina alkoi oksennella ja laihtui. Hänellä todettiin mahanportin ahtauma. Onneksi leikkaus Lastenlinnikalla auttoi. Aikuisena Elina työskenteli Lastenlinnassa, sillä hänestä tuli lääkäri, joka erikoistui lastenneurologiaan.

Elina 1-vuotiaana vuonna 1950.

NÄIN SANOI ELINA
LAPSENA, SILLÄ
KIRURGI MATTI
SULAMAAN NIMI OLI
VAIKEA MUISTAA.

Koska sairaalassa piti ennen olla niin pitkiä aikoja, siellä alettiin pitää lapsille myös koulua. Alkuvaiheessa opetettiin vain käsitöitä ja askartelua. Myös Uudessa lastensairaalassa on sairaalakoulu.

MINULLA ON OLLUT PITKÄ
AIKAMATKA.
VOISINKO NUKKUA YÖN
SINUN KOPISSASI?

TOTTA KAI!

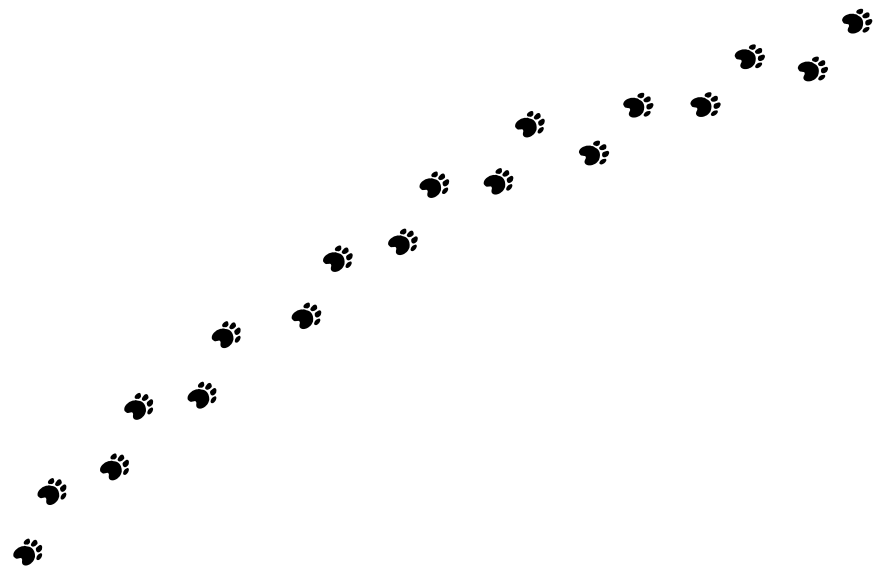
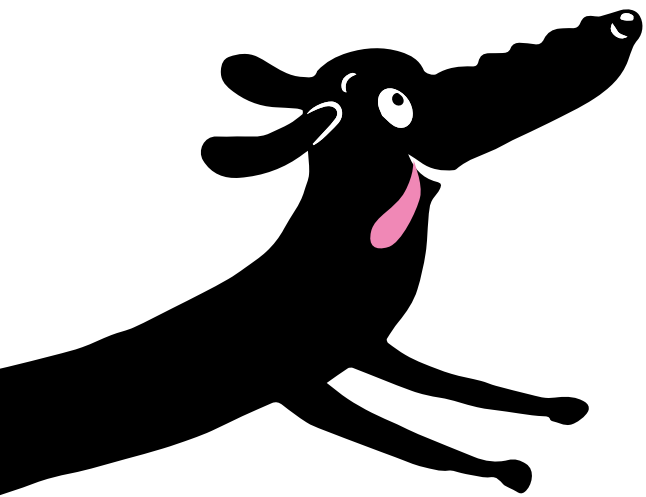

*Tämän lelun keksi ja rakensi ensimmäisenä eräs sairaalahoidossa ollut lapsi.
Idea oli niin hyvä, että lastenhoitajat alkoivat rakentaa samanlaisia.*

KIITOS YÖSIJASTA, NYT JATKAN
AIKAMATKAANI UUTEEN
MUSEOSEIKKAILUUN!

MUKAVA KUN KÄVIT,
HYVÄÄ MATKAA!

1724 Tuomas Ragvaldinpoika syntyy Tyrvällä. Hänellä on toispuoleinen huuli- ja suulakihalkio.

1760 Tuomas kirjoittaa arkkiveisun eli laulurunon, jossa hän kertoo halki-
ostaan.

1763 Tuomaksen halkio korjataan leikkauksella. Hän kirjoittaa toisen arkkiveisun, jossa kertoo leikkauksesta. Nämä Tuomaksen kirjoittamat arkkiveisut ovat maailman ensimmäiset potilaan itsensä kirjoittamat kuvaukset huuli- ja suulakihalkiosta ja sen hoidosta.

1917 Sairaanhoitaja Sophie Mannerheim (1863–1928) perustaa Äidinhoitoa lapselle -yhdistyksen autta-
maan yksinäisiä äitejä. Seuraavana vuonna hän hankkii yhdistykselle talon, jonka nimeksi tulee Lastenlinna.

1920 Mannerheimin Lastensuojeluliitto perustetaan. Liitto ottaa tehtäväkseen kaikki ne lastensuojelutyöt, jotka eivät lain mukaan kuulu kunnille tai valtiolle.

1921 Lastenlinna muutetaan sairaalaksi.

1700

1800

1900

1920

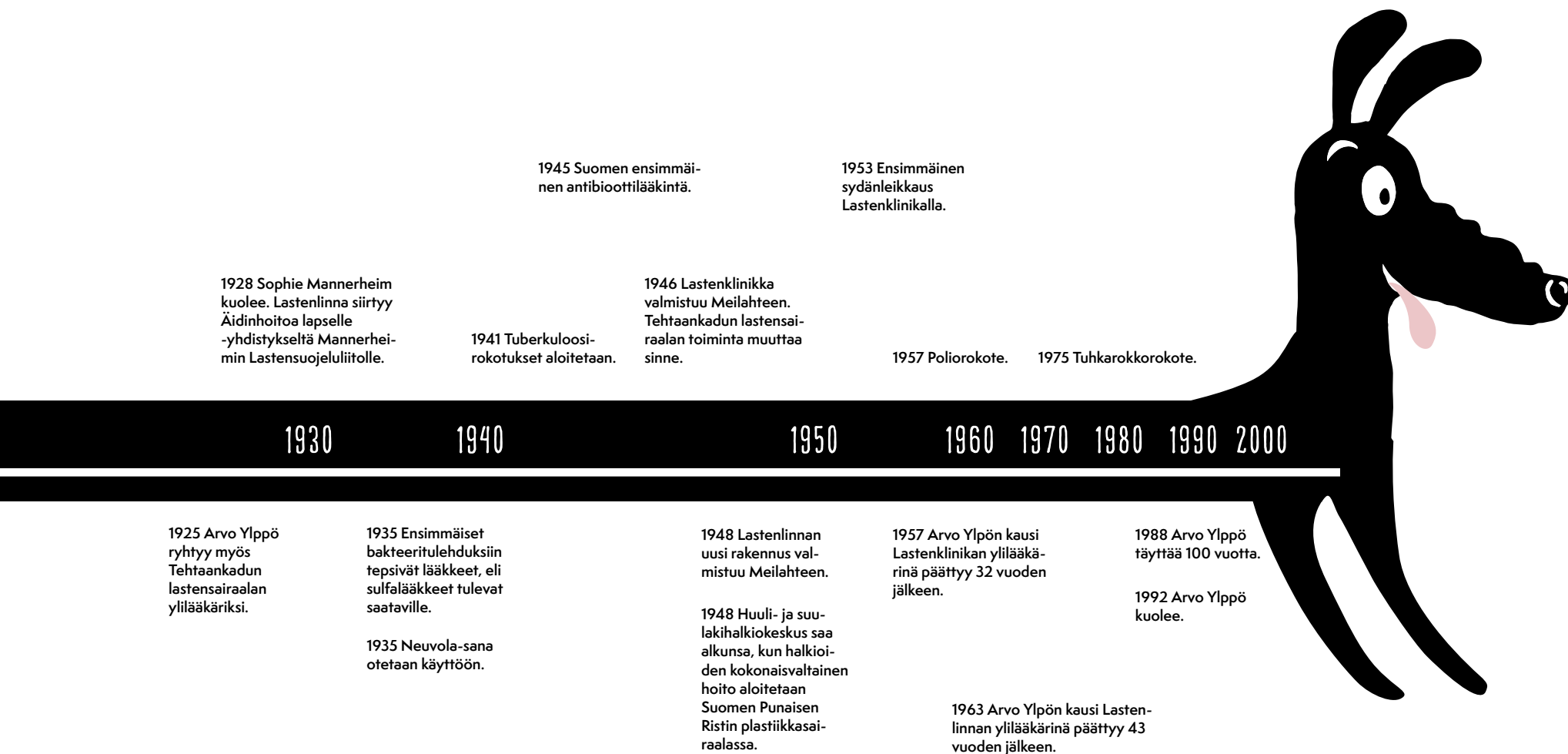
1887 Arvo Ylppö syntyy.

1893 Suomen ensimmäinen lastensairaala perustetaan Helsinkiin.

1899 Lastensairaala saa oman rakennuksen, joka sijaitsee Helsingissä Tehtaan-
kadulla.

1920 Arvo Ylppö aloittaa Lastenlinnan ylilääkärinä.

1922 Ensimmäinen lastenneuvola perustetaan Lastenlinnaan.

VALOKUVAT

Esinekuva oikeasta Mutesta. Anders Manns, HUSin museotoimikunta.

Tehtaankadun lastensairaala. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Lastenlinna. CC BY 4.0. Arvo Kajantie, Helsingin kaupunginmuseo.

Arvo Ylppö huutaa. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Arvo Ylppö, hauki ja poika. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta. Valokuvan väritys: Tommi Rossi 2020.

Neuvolatoimintaa 1930-luvulla. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta. Valokuvan väritys: Tommi Rossi 2020.

Päiväuniaika Lastenklinikan parvekkeella. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Ulkoilua Tehtaankadun lastensairaalan pihalla. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta. Valokuvan väritys: Harri Tahvanainen 2019.

Valohoito. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Kesäpäivä Tehtaankadun lastensairaalan pihalla. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta. Valokuvan väritys: Harri Tahvanainen 2019.

Kahvipaketti. Anders Manns, HUSin museotoimikunta.

Rintanappi. Anders Manns, HUSin museotoimikunta.

EEG-laitte. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Ruoka-apua. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Kakkukahvit. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Muistoesine. Anders Manns, HUSin museotoimikunta .

Kengät. Anders Manns, HUSin museotoimikunta .

Tyttö keinussa. CC BY 4.0. Pertti Oskala, Helsingin kaupunginmuseo.

Taskukoira. Anders Manns, HUSin museotoimikunta .

Johanna aikuisena. Helena Hämäläinen, HUSin museotoimikunta .

Lauttasaaren kartano. CC BY 4.0. Helsingin kaupunginmuseo.

Lauttasaaren jänikset. Kuva: Jukka Alstela, HUSUKEn kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Vierailuohjeet. HUSUKEn kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Lippu Linnanmäelle. HUSUKEn kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Uima-allas. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Kroketti. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Lumileikit. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Juhlakoristeita. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta. Valokuvan väritys: Harri Tahvanainen 2019.

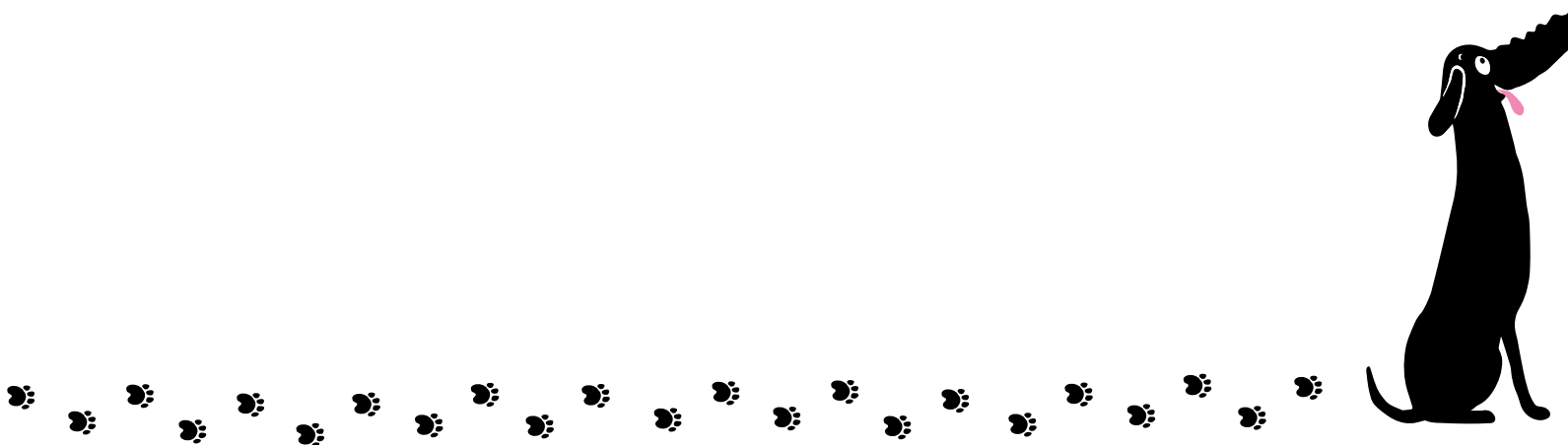
Soittorasias. Anders Manns, HUSin museotoimikunta .

Elina 1-vuotiaana. Elina Liukkosen kotialbumi.

Musiikkitunti. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Käsityöluokka. Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta.

Koppi-koira. Anders Manns, HUSin museotoimikunta .

Vikkelä Mutte-museokoira pyyhältää aikamatkallaan läpi Suomen lasten sairaalahoidon historian. Seikkailu alkaa Lastenlinnan lattialta ja päättyy sairaalakoulun kautta koirankoppiin. Matkan varrella selviää muun muassa, miten Arvo Ylpöistä tuli lääkäri, miksi lasten sängyt on kannettu ulos ja mitä taskukoira teki sydänosastolla.

Kirja pohjautuu HUSin museotoimikunnan tuottamaan Lasten omat sairaalat -näyttelyyn, joka avautui maaliskuussa 2021 Uuden lastensairaalan Metsä-kerrokseen, leikkaus- ja anestesiaosaston odotusaulaan. Vuonna 2018 avautunut Uusi lastensairaala on Suomen suurin lasten erikoissairaanhoidon keskittynyt sairaala, jossa hoidetaan lapsia kaikkialta Suomesta.

Kannen kuva: Neuvolatoimintaa 1930-luvulla. Kuva: Lastenklinikan kokoelma, HUSin museotoimikunta. Valokuvan värit: Tommi Rossi 2020. Alkuperäinen valokuva saatavilla myös CC BY 4.0 Pietisen kokoelma, Historian kuvakokoelma, Museovirasto.